

НАГАЛЬНИСТЬ АКТИВІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

проф. Веклич О.О.

*ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»
(Україна)*

Перехід національного господарства України на шлях інноваційного розвитку нині тотожний процесу імплементації основних засад “зеленої” економіки, який безпосередньо залежить від дієвості існуючих механізмів й регуляторів інноваційної та інвестиційної заінтересованості суб'єктів господарювання щодо впровадження екологоконструктивних заходів, а також рівня розвитку державного екологічного інвестування. Справді, екологічне інвестування здатне виконати роль головного напрямку інноваційного розвитку України, сприяючи екологоконструктивній структурній перебудові економіки, скороченню споживання природних ресурсів, збереженню природного капіталу, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Адже науково виважена та просто грамотна інвестиційна політика, орієнтована на суттєве розширення фінансування екологозберігаючих заходів і поліпшення стану довкілля, водночас активізує екологічний вектор інноваційної політики, включаючи розвиток науково-дослідних робіт в сфері охорони навколишнього природного середовища, комерціалізацію нових технологій в сфері підвищення енергоефективності й альтернативної енергетики, а також стимулює розвиток національного ринку екологічних товарів і послуг.

Аналіз стану екологічного інвестування в Україні за останні десять років засвідчує перманентну позитивну тенденцію активізації підприємств, установ та організацій України щодо капітального інвестування екологічного призначення поряд з коливальним характером темпів державного інвестування у природоохоронну діяльність. Вочевидь інвестиційній активності суб'єктів господарювання-природокористувачів стосовно екологоконструктивної модернізації матеріально-технічної бази виробництва сприяло підвищення значущості зборів за забруднення навколишнього середовища/екологічних податків як *примусового* стимулятора економічних інтересів суб'єктів господарювання до проведення природоохоронних заходів.

Ситуація із впровадженням екоінновацій, навпаки, засвідчує достатньо песимістичні реалії. Так, за результатами обстеження Державної служби статистики України, наданої офіційно лише за 2006 - 2008 рр. (без наступних років), 30% інноваційно активних підприємств впроваджували екоінновації, причому такий чинник як потреба дотримання законодавства мотивував впровадження екоінновацій в 6% від загальної кількості цих обстежених підприємств, а природоохоронне законодавство, яке може бути запроваджене у майбутньому, – в 2%. На такий мотив впровадження екоінновації як добровільні кодекси передової практики щодо захисту довкілля в галузі вказали 1,1% обстежених підприємств, що є виявом лише їх доброї волі. А ось доступність державних фінансових стимулів як мотив для впровадження екоінновацій виявилася ще меншою – лише для 0,3% обстежених підприємств, що, по суті, означає *надзвичайну слабку дієвість чинного економічного механізму екологічного регулювання з притаманним йому інструментарієм як заохочувального стимулятора інноваційної діяльності екологічного спрямування суб'єктів господарювання – природокористувачів.*

Розглядаючи проблему інвестиційної активності суб'єктів господарювання-природокористувачів у екологічному напрямі, слід зазначити, що нині в Україні сформувались чотири групи інструментів фінансового стимулювання екоінвестиційної активності суб'єктів господарювання. Проведений аналіз засвідчив, що перша група цих інструментів була започаткована в 2007 році змінами до деяких законодавчих актів у напрямку стимулювання заходів з енергозбереження, друга група – в 2008 році змінами до деяких законів України щодо встановлення нового порядку стимулювання виробництва

електроенергії з альтернативних джерел – "зеленого" тарифу. Третя група започаткована статтею 158 Податкового Кодексу України, якою передбачено звільнення від оподаткування 80% прибутку підприємств, отриманого від продажу на митній території України товарів власного виробництва переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України, а також статтею 158.2 Податкового кодексу України, де передбачено звільнення від оподаткування 50% прибутку, отриманого від здійснення енергоефективних заходів та реалізації енергоефективних проектів підприємств, що включені до спеціального Державного реєстру.

Четверта група інструментів фінансового стимулювання екоінвестиційної активності суб'єктів господарювання започаткована Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» N 4014-VI (4014-17) від 04.11.2011, в якому в розділі VI "Прикінцеві та перехідні положення" прописуються деякі заплановані, вкрай скромні умови посилення стимулюючої функції екологічного податку протягом 2013 та 2014 роки. Так, встановлено, що в 2013 році 53 відсотки екологічного податку (крім податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів, включаючи вже накопичені та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строк) мають бути зарахованими до спеціального фонду державного бюджету, причому з 33 відсотки з цих 53 – із спрямуванням на фінансове забезпечення виключно цільових проектів екологічної модернізації підприємств у межах сум сплаченого ними екологічного податку у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Надалі, з 2014 року – планується вже 65 відсотків екологічного податку, а з них 50 відсотків із спрямуванням на фінансове забезпечення виключно цільових проектів екологічної модернізації підприємств у межах сум сплаченого ними екологічного податку у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Наведені законодавчі прописи, по суті, започаткували реалізацію зворотно адресного механізму екологічного оподаткування в Україні, що є прогресивним напрямом розвитку блоку стимулювання економічного механізму екологічного регулювання, проте є надто поступовими, потребуючи більш активного продуманого розроблення теоретичних і законодавчих засад впровадження без обмежень цього механізму, подібного тому, який успішно діє в інших країнах те довів свою еколого-економічну доцільність і ефективність.

З огляду на необхідність підвищення дієвості екологічного оподаткування шляхом насамперед пом'якшення фіскального тиску вітчизняної системи екологічного оподаткування та активізації стимулюючої її функції, очевидна важливість і невідкладність законодавчого запровадження більш широкого та потужного масиву податкових/пільгових заходів, які заохочують екологоконструктивні дії господарюючих суб'єктів. Проте тут, як свідчить вже напрацьований досвід, слід наголосити на певних ускладненнях, що виникають через режим "ручного" управління, яким останні роки традиційно керувалися вищі ешелони влади в Україні.

Занадто помірне, як на мою думку, розгортання механізмів стимулювання інноваційної діяльності екологічного спрямування та заохочення інвестиційної активності суб'єктів господарювання-природокористувачів стосовно екологоконструктивної модернізації матеріально-технічної бази національного господарства, обмеженість та нерозвиненість їх інструментів разом з численними бюрократично-організаційними перешкодами, безумовно, стримують не лише процес екологізації інноваційного розвитку, а й процес імплементації моделі "зеленої" економіки, який вже, на противагу Україні, досяг досить значного прогресу в інших країнах світу.

Зауважу, що досягнення держав світу з імплементації моделі «зеленої» економіки відображаються навіть спеціальним рейтингом за так званим «Глобальним індексом зеленої економіки» – Global Green Economy Index (GGEI), який розраховується з 2010 року американською консалтинговою компанією «Dual Citizen», охоплюючи 27 країн (Аргентину, Австралію, Бразилію, Канаду, Китай, Данію, Фінляндію, Ісландію, Індію, Індонезію, Ізраїль, Японію, Мексику, Норвегію, Південно-Африканську Республіку, Південну Корею, Іспанію, Швецію, Туреччину, Об'єднані Арабські Емірати). Цей рейтинг оцінює зусилля

країн щодо створення екологічно сталої економіки, приділяючи особливу увагу політиці по інвестуванню в екологічно чисті енергетичні технології, поліпшенню якості навколишнього природного середовища, ефективності розвитку сталих форм туризму, а також рівню сприйняття іншими країнами продуктивності внутрішніх урядових зусиль по запровадженню засад «зеленої» економіки. Згідно з щорічними звітами GGEI вже тричі підряд чільні місця у рейтингу посідають дві країни – Німеччина та Данія, причому Німеччина позиціонується як головний «національний зелений виконавець», а Данія – як країна з найвищою міжнародною репутацією щодо продуктивності внутрішніх урядових зусиль по запровадженню засад «зеленої» економіки.

З огляду на вітчизняні хронічні проблеми, пов'язані із проблемами пошуку внутрішніх і зовнішніх джерел інвестування, доречно, на мій погляд, звернути увагу на компоненти новітнього «Глобального індексу зеленої економіки» та їх базові показники, оскільки новітній «Глобальний індекс зеленої економіки» постає цінним діагностичним інструментом, з одного боку, для країн, що прагнуть залучити інвесторів для поглиблення та розширення прогресу власного «зеленого» зростання, надаючи можливість аналізу існуючих прогалин між фактичною продуктивністю внутрішніх урядових зусиль по запровадженню засад «зеленої» економіки та їх міжнародною репутацією. З другого боку, завдяки оприлюдненню динаміки GGEI інвестори, які прагнуть зробити "зелені" інвестиції на міжнародному рівні, забезпечуються достовірним аналітико-статистичним матеріалом, корисним для прийняття обґрунтованих відповідних рішень. Крім того, орієнтація на досягнення високих значень основних показників базових компонентів цього індексу, по суті, є ключем до визначення першочергових напрямів й заходів щодо активізації та концентрації вітчизняних державних зусиль стосовно формування екологічно сталого «зеленого» зростання, розбудови екологічної політики "зеленого" спрямування і в Україні.

Варто зазначити, що мета інвестування в основний капітал відповідно до засад «зеленої» економіки полягає в формуванні сприятливих умов для розвитку "зеленого" сектору або впровадження інноваційних технологій. Алгоритм реалізації "зеленого" інвестування складається з таких послідовних методичних кроків: оцінювання загального обсягу необхідних інвестицій → оцінювання можливостей диверсифікації джерел інвестування (наприклад, щодо внесків приватних суб'єктів) → порівняння різних напрямів інвестування (наприклад, збереження природного капіталу та екосистем, будівництво державної інфраструктури, утворення в ланцюжку постачання потенціалу для виникнення "зелених" технологій) → оцінювання зменшення економічних втрат, які можуть виникнути при продовженні деградації при стандартній бізнес-моделі, тобто оцінювання запобіжних витрат, потенційно виникаючих від деградації екосистем і виснаження природного капіталу.

Згідно з найостаннішою доповіддю ЮНЕП «Using Indicators for Green Economy Policymaking» (2014), державні інвестиції, спрямовані на створення нової зеленої інфраструктури або реструктуризацію існуючої, можуть бути реалізовані для кількох цілей, в тому числі на модернізацію суспільної інфраструктури (наприклад стійкої до зміни клімату транспортної інфраструктури шляхом, наприклад, скорочення споживання рідкого палива і викидів CO₂) та модернізації інших послуг (наприклад, розширення мережі електропередачі або інвестиції в поставки поновлюваних джерел енергії – таких як енергія вітру). Показниками, що мають значення для аналізу та використання капітальних вкладень, є грошові потоки R & D інвестицій (у відсотках від ВВП), інвестиції в сектор екологічних товарів і послуг (US \$ / рік), конкретні секторальні інвестиції (розширення поновлюваних джерел енергії – в МВт / рік і \$ / рік).

Урахування існуючих методичних підходів і рекомендацій найвищого фахового рівня, а також нарощення потужності масиву інструментів заохочення інноваційної діяльності екологічного спрямування надасть можливість поглибити вітчизняну інституціональну базу сприяння екологізації інноваційного розвитку національного господарства за умови належної політичної волі.

Веклич, О.О. Нагальність активізації механізмів стимулювання екологізації інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України [Текст] / О.О. Веклич // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 6–8 травня 2014 р. / За заг. ред. О.В. Прокопенко. - Суми : СумДУ, 2014. - Т.1. - С. 44-48.